

Analýza současných evropských trendů v oblasti e-governmentu

PhDr. Aleš Pekárek

Resumé:

Příspěvek se zaměřuje na analýzu současných trendů v oblasti evropského e-governmentu, přičemž ji uvádí vysvětlením významu vědeckého výzkumu celé problematiky. Konkrétněji se zabývá současnou politikou EU v oblasti e-governmentu a vzdělávání v oblasti se zaměřením na vědecký výzkum. Na základě dostupných informačních zdrojů představuje a popisuje základní trendy a také možné scénáře budoucího vývoje elektronizace a samotné podstaty veřejné správy a systému vládnutí.

Klíčová slova: e-government – informační a komunikační technologie – EU – veřejná správa.

Summary:

Article focuses at analysis of current trends in area of European e-government and introduces the significance of its complex research. In particular, it concerns with today's EU information and e-government policy together with educational possibilities in e-government area. Based on information sources available, it describes the trends identified and possible future scenarios of ICT for public sector, governance and policy modeling.

Keywords: e-government – information and communication technologies – EU – public sector.

Úvod

Proč je zajímavé a důležité vědecky zkoumat proces elektronizace lidstva

Jedním z nejnámennějších fenoménů současné společnosti je všudypřítomný proces elektronizace všech lidských aktivit, společně s digitalizací či přímo digitální povahou informací a dat, které v rámci této činnosti vznikají. Dnes se zdá již neuvěřitelné, že ještě v 90. letech minulého století jsme např. obdivovali paměťové nosiče typu „floppy disk“, na které se z dnešního pohledu vlastně nic nevešlo, a např. takový *videohovor* uskutečněný pomocí přenosného telefonu jsme si uměli představit pouze jako komponentu sci-fi filmu či novely. Elektronizace a digitalizace si především v poslední dekádě zcela podmanila lidstvo, a to takovým tempem, že celý tento jev je dnes velmi obtížné objektivně analyzovat a reflektovat. Je to způsobeno zřejmě tím, že proces elektronizace lidské společnosti není nikým centrálně řízen – podobně jako Internet, který je možné chápat jako „páteř“ tohoto podivuhodného fenoménu. Vzhledem k tomu, že naprostá většina inovací lidské činnosti se v historii zaváděla poměrně dlouho a často bolestivě, je velmi zajímavé pozorovat, jakým suverénním způsobem a bleskovým tempem elektronizace „dobila“ moderní lidstvo. Je dokonce možné konstatovat, že lidé adaptovali svou „Digitální dobu“ podivuhodným způsobem, který v podstatě vylučuje si nyní zpětně představit, že ještě před zhruba 15 lety téměř nikdo neznal a nepoužíval ani internet, ani mobilní telefon. Volně řečeno, **člověk**, onen jen velmi zhruba socializovaný hominid rodu Homo, ve fenoménu digitalizace konečně po tisíciletích prázdného bytí v informačním chaosu, **objevl sám sebe**.

Existující problematické uchopení tohoto jevu běžnými vědeckými prostředky tedy může souviset především s tím, že „**Digitální doba**“ a doprovodné jevy už dnes téměř nikoho významněji nepřekvapují, zkrátka to vše považujeme za esenciální součást našeho života, který je sám o sobě dodnes pro vědu tvrdý oříšek. Proto také zřejmě kdysi vznikly „společenské vědy“, což je obecně odvětví, kde lze něco tvrdit s definitivní platností jen stěží – a to právě z toho důvodu, že se zabývá lidským životem a lidmi obecně, což jsou pro vědu obecně velmi složitě uchopitelná témata (špatně se modelují, sem tam se může v rámci sociálního inženýrství něco „zvrtnout“ apod.). Fenomén elektronizace lidstva je tedy společenskovědním oborem, který je z vědeckého hlediska nesmírně zajímavý, ovšem stále málo známý, rozvinutý a uznávaný, a to z mnoha příčin – nicméně za hlavní důvod je možné považovat vysoce intimní propojení technologií („drátů“) a lidských bytostí („duší“), které přišlo tak rychle, že jsme si toho v podstatě (z historického hlediska) ani nestačili všimnout. Celá záležitost je tak zatím především jakýmsi „mystériem“, se kterými měla věda obecně vždy problém, protože je nedokáže racionálně zcela vysvětlit. Tuto úvodní úvahu je možné dokreslit oním pozoruhodným výrazem, který ovládne obličej „elektronizované“ lidské bytosti v reakci na jednoduchou výzvu k zamýšlení se nad tím, co a jakým způsobem vlastně lidé asi celou tu dobu před příchodem elektronizace dělali, když nebyl internet ani mobilní telefony. Autor tohoto článku došel časem k názoru, že výzvy k takovému myšlení jsou velmi podobné archetypu společenských „tabu“, tedy jevů, nad kterými se nepřemýšlí, protože to obecně není rozumné (ztráty by nakonec převýšily nad zisky, pokud použijeme ekonomické názvosloví). Jinými slovy, pro člověka není příliš jednoduché pochopit, proč lidstvo nežilo „binárně“ už mnohem dříve, „odjakživa“, jak to dnes chápou především mladší ročníky, jejichž mozek se vyvíjel a rostl již v běžně elektronizovaném prostředí. Ale i dospělý jedinec má dle výzkumu běžně tendenci vzpomínky na „nedigitální“ dobu automaticky mazat ze své dlouhodobé paměti.

Výhledově bude pro informační vědu (kam můžeme proces vývoje a stavu elektronizace lidstva nejspíše zařadit) velkou výzvou pokusit se uchopit a popsat širokou škálu jevů, které s elektronizací lidstva souvisí, a to z jednoho prostého důvodu – umožnit lidstvu přístup k relevantním informacím, které mohou nakonec v celém procesu hrát klíčovou roli ve smyslu pochopení a modelace jakéhosi „konečného stavu“, kam člověk hypoteticky (ale i prakticky) ve smyslu digitalizace nakonec dospěje. Překotná implementace elektronizace nejrůznějších oblastí lidského života, která není založena na relevantních informacích, se totiž může pro lidstvo velice lehce stát tzv. technologickou pastí², ze které by v budoucnosti už nemuselo být úniku. Nakonec i zmiňované mobilní telefony, bez nichž si lidé dnes život skutečně neumí představit, jsou vzhledem k nedostatku relevantních dat klasickým příkladem „možné“ technologické pasti, ovšem seriózní debata se o této problematice příliš nevede (protože v příslušných informačních zdrojích panuje chaos, nebo přesněji řečeno „šum“).

¹ Používají se také termíny „Informační doba“ nebo tzv. „Třetí vlna“, jak tento fenomén nazval Alvin Toffler ve své stejnojmenné knize již v roce 1980 (viz použité zdroje).

² Výraz použitý a popsáný polským spisovatelem Stanislawem Lemem v jeho knize „Tajemství čínského pokoje“.

Výzkum procesu elektronizace veřejné správy jako společenskovední disciplína

Jednou z významných částí fenoménu elektronizace lidstva jakožto objektu vědeckého zkoumání je oblast tzv. **e-governmentu** (psáno i *eGovernment*), neboli souhrn činností, jevů a událostí, které doprovázejí proces tzv. **elektronizace veřejné správy**. Masivní veřejné investice do tohoto segmentu evropské informační společnosti způsobily v posledním desetiletí překotný rozvoj velkého množství různých, převážně inovativních a na komunikaci založených, elektronických služeb veřejné správy. Tyto služby nesporně přinášejí nové a užitečné možnosti nastavení veřejnoprávních procesů a obecně přispívají k rozvoji informační společnosti a demokracie, ovšem na druhou stranu právě tato překotnost a celková rychlost „nástupu“ značně problematizuje odpovídající reflexi ze strany akademické a vědecké obce, především pak ze strany informační vědy (v ČR institucionálně zaštitěné Ústavem informačních studií a knihovnictví FF UK), v jejímž rámci se e-governmentem zabývá autor tohoto článku. Je třeba zmínit, že intenzita a úspěšnost odborné či vědecké reflexe procesů elektronizace veřejné správy se geograficky významně liší. Nejdále jsou dnes v tomto směru především **Spojené státy americké (USA)**, kde se na vytváření a implementaci projektů e-governmentu podílí v širokém konsenzu téměř všechny společenské vrstvy a skupiny – odborníci, akademici, technologové, zástupci neziskového, soukromého a veřejného sektoru apod. Cílem je především **dosazení co možná nejpříjatelnějšího a nejefektivnějšího výstupu v podobě moderní služby e-governmentu**, čehož potřeba je založena především na historické zkušenosti.

USA se tak staly vzorem i pro současné směřování **Evropské unie**, která při budování politického i praktického rámce e-governmentu musí čelit mj. dávným nemocem států kontinentální Evropy a jejich politicko-společenských systémů (např. svárliivost, neschopnost spolupracovat, podezřívavost, tajnůstkářství apod.), které se často negativně projevují právě v průběhu budování velkých (mezinárodních) informačních systémů veřejné správy, kdy se střetne logika informačního systému s nelogičnostmi či dogmatem příslušné politické tradice (nemoci). Tento fenomén souvisí i s **problematikou poskytování informací veřejného sektoru** veřejnosti, která je pro úřady v USA otázkou **prestíže** (postoj „člověk má právo vědět vše a stát ho má především chránit“), zatímco pro mnohé úřady kontinentální Evropy znamená často otázku **vlastního přežití a boje s tradicí** (postoj „člověk má především dělat a vědět to, co mu stát rozkáže“). Přesto (nebo právě proto) dnes znamená EU pro ČR jeden z nejdůležitějších zdrojů informací (i financí) v oblasti budování elektronické veřejné správy, které jsou navíc v mnoha případech legislativně závazné.

Vědecký výzkum elektronizace veřejné správy je v ČR prozatím v plenkách a téměř nikdo se mu systematicky nevěnuje, na rozdíl od některých zemí EU (Německo, Nizozemí), kde byly před několika lety zřízeny četné vědecké instituty či univerzitní katedry přímo zaměřené na problematiku e-governmentu a elektronizace společnosti. Proto vznikl tento článek, jehož cílem je stručně nastínit nejdůležitější trendy v oblasti výzkumu a vývoje e-governmentu v EU, k čemuž byly využity existující informační zdroje ze zahraničí, v ČR vesměs nedostupné (nebo neznámé). Situací v ČR se tak až na výjimky zabývat nebudeme, ovšem čtenář by měl vědět, že problematiku e-governmentu má ve své gesci Ministerstvo vnitra ČR, které bohužel v rámci svých služeb téměř nevytváří (či neposkytuje) žádné informační či odborně-metodické

metodické materiály k tématu, což je naopak zcela běžné v některých dalších členských státech EU (Nizozemí, UK, ale i Estonsko apod.), které v tomto směru často využívají možnost spolupráce s co nejširším spektrem odborníků na danou oblast.

Analýza současných evropských trendů v oblasti e-governmentu

Politika Evropské unie v oblasti e-governmentu

Současné evropské pojetí e-governmentu vychází především ze společné politiky členských států Evropské unie. Základy politického rozhodnutí investovat do služeb e-governmentu byly stanoveny v tzv. **Lisabonské strategii**³, která byla členskými státy EU schválena v březnu roku 2000. Na tento dokument posléze navázala tzv. Ministerká deklarace⁴, která byla schválena v listopadu roku 2001 na historicky první konferenci určené ministrům členských států EU, do jejichž kompetence spadá problematika rozvoje služeb e-governmentu.⁵ Rychlý vývoj celé oblasti je reflektován pravidelným konáním této konference ve dvouletých intervalech, s následným vydáním aktualizované Ministerké deklarace. Zatímco historicky první deklarace poměrně stručně vyzdvihovala především nutnost orientace všech služeb veřejných správ na občana-klienta a technologické zajištění bezpečnosti a důvěryhodnosti, poslední deklarace⁶ z roku 2009 je zaměřena na o poznání komplexnější výzvy, jako je snížení administrativní zátěže občanů i podnikatelů či zásadní inovativní změny procesů uvnitř veřejné správy, které budou provedeny na základě důkladných expertních analýz. Nutno poznamenat, že v České republice se tyto nové přístupy zatím v praxi příliš prosazovat nedaří, mj. i vzhledem k nedostatku kvalitních odborníků s patřičným vzděláním a zkušenostmi a obecně poměrně nízkou prioritou e-governmentu jako politického tématu.

K naplnění politiky EU v oblasti e-governmentu a jejího prosazení do praxe v jednotlivých členských státech jsou vytvářeny tzv. **Akční plány** – dokumenty obsahující konkrétní opatření a doporučení k jejich úspěšnému zavedení. V současné době je aktuální **Akční plán pro roky 2011 – 2015**,⁷ jehož hlavním mottem je „využití informačních a komunikačních technologií k prosazení moderní, udržitelné a inovativní veřejné správy.“ Z hlediska tohoto článku je poměrně důležité, že hlavní úkoly a cíle Akčního plánu byly definovány ve spolupráci s odbornou a vědeckou komunitou z oblasti výzkumu a vývoje služeb e-governmentu, a jsou tedy v souladu s evropskými

³ <<http://www.euractiv.com/future-eu/lisbon-agenda/article-117510/>>

⁴ <http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/docs/ministerial_dec/ministerial_declaration_2001.pdf/>

⁵ Je zajímavé, že určení odpovědnosti za e-government se v jednotlivých členských zemích tematicky liší. Např. v ČR je koordinační institucí Ministerstvo vnitra ČR, zatímco na Slovensku je to Ministerstvo financí SR.

⁶ <http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/events/past/malmo_2009/press/ministerial-declaration-on-egovernment.pdf/>

⁷ <http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment/action_plan_2011_2015/docs/action_plan_en_act_part1_v2.pdf/>

trendy, které byly identifikovány v rámci této analýzy. Mezi ty nejzajímavější patří např.:

- Služby navržené na základě potřeb uživatelů
- Společné vytváření služeb veřejnou správou a veřejností (princip WEB 2.0)
- Opakované použití informací veřejného sektoru
- Posílení transparentnosti veřejné správy a zapojení veřejnosti do rozhodovacích procesů
- Rozvoj tzv. přeshraničních veřejných služeb a zjednodušení mobility občanů a podnikatelů
- Obecné zefektivnění organizačních postupů ve veřejné správě

Z těchto několika vybraných cílů je patrné, že politickou prioritou EU je značné „zlidštění“ veřejné správy a její posun směrem k občanům a soukromému sektoru, což je možné považovat za pozitivní skutečnost. Otázkou ovšem zůstává, jaké konkrétní metody by měly být použity k reálnému prosazení stanovených cílů v jednotlivých členských státech EU, vzhledem k přeci jen více či méně dobrovolnému pojetí celého Akčního plánu a stanovených cílů. Akční plán skutečně některá plánovaná opatření zmiňuje – jedná se např. o celoevropskou harmonizaci standardů informačních systémů a prvků veřejných správ jednotlivých členských zemí (tzv. interoperabilita) či zavedení systému jednotné evropské elektronické identifikace fyzických i právnických osob. V průběhu následujících let by pak měla být provedena nezávislá šetření a zhodnocení skutečného stavu naplňování cílů Akčního plánu.

V této souvislosti jsou patrné nedostatky především v komunikaci Evropské komise (která je zodpovědná za odborný obsah strategických dokumentů EU) směrem k vládám a odpovědným osobám jednotlivých členských států. Zkušenosti autora tohoto článku dokazují, že koncepční, strategické a analytické dokumenty produkováné Evropskou komisí mají vesměs velmi vysokou úroveň, která zaručuje jejich možné efektivní použití při vytváření zcela nových systémů, metodik a procesů v rámci veřejných správ členských států EU.

Velkým problémem je ovšem „doručení“ těchto dokumentů k těm nejhodnějším osobám s rozhodovacími pravomocemi na úrovni členských států, a to takovým způsobem, aby jejich obsah příslušné osoby pochopily, porozuměly mu, nadchly se pro něj a příslušné cíle dokázaly skutečně prosadit. Svou roli zde jistě hraje i celková úroveň vzdělání a také jazyková vybavenost obyvatel jednotlivých států EU, vzhledem k tomu, že velká většina metodických a koncepčních dokumentů EU (spadajících do kategorie tzv. šedé literatury) se do národních jazyků, potažmo češtiny, nikdy nepře- loží a z hlediska statistických údajů o úrovni jazykových kompetencí české populace tak často zůstávají pouhou „černou skříňkou“. Dalším aspektem může být paradoxně i v čase rostoucí odborná úroveň těchto materiálů, která často poněkud „předbíhá“ dobu a místní zvyklosti a často se tak setkává s nepochopením i na odborné a profesionální úrovni.

Současná situace v EU v oblasti vzdělávání a výzkumu e-governmentu

Zcela zásadním aspektem pro úspěchy v naplňování evropské politiky rozvoje e-governmentu je dostatečné personální a odborné zajištění na všech úrovních – od vývojářů, výzkumníků a techniků, přes komunikační agenty a vizionáře až k samotným

uživatelům, ať už úředníkům nebo občanům. Problematika politického vládnutí a správy věcí veřejných je sama o sobě značně složitá a už v její základní podobě existuje problém se zajištěním dostatečného množství kompetentních osob, které ručí za bezproblémový chod celého systému veřejné správy. V tomto smyslu jsou služby e-governmentu ještě o několik úrovní náročnější na vývoj, implementaci i správu, takže je logické, že reálný nedostatek odborníků má ve specifickém případě České republiky i své skutečně hmatatelné negativní důsledky, jako jsou např. předražené státní zakázky na služby e-governmentu či jejich nekvalitní nebo nevhodná implementace.

Není proto žádným překvapením, že v některých členských státech EU existuje univerzitní vzdělávání odborníků v oblasti e-governmentu, které je vlastně jakousi komplexní syntézou oborů (informační technologie, management, psychologie atd.), což u absolventů zaručuje profesionální přístup ve všech fázích celého existenčního cyklu⁸ implementovaných projektů e-governmentu, a to po celý jejich existenční cyklus. Není tedy proto náhodou, že v ČR se problematice výzkumu a vzdělávání v oblasti e-governmentu již delší dobu věnuje také **Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK**, který v rámci informační vědy tradičně vzdělává a připravuje mj. odborníky na komplexní vytváření složitých informačních systémů, což jsou ostatně téměř všechny dnešní moderní služby e-governmentu. Jako jeden z mála vysokoškolských ústavů navíc poskytuje vzdělání a odbornou přípravu v oblasti tzv. **informační politiky**, která se dnes obecně stává čím dál důležitějším prvkem klasické politiky a je možné se domnívat, že ji nakonec v určitém slova smyslu zcela nahradí. Už jen proto, že informační politika v sobě automaticky zahrnuje smysl pro etiku, logiku, vzdělávání a všeobecnou otevřenost a transparentnost veřejných dějů a doprovodných informačních toků.

Velmi užitečným nástrojem pro výměnu cenných poznatků a zkušeností jsou odborné konference, kterých se v Evropě koná každoročně hned několik a pravidelně se jich účastní zástupci akademického, soukromého, veřejného ineziskového sektoru. Za nejvýznamnější evropskou akci tohoto druhu můžeme považovat konferenci EGOV, kterou od roku 2006 pravidelně organizuje stejnojmenná síť⁹ sdružující vědecké pracovníky v oblasti e-governmentu z univerzit celého světa. Dalšími oborovými aktivitami sítě jsou např. každoroční PhD. kolokvium, virtuální komunita odborníků a výzkumníků, oborový glosář apod.

Charakteristika aktuálních obecných trendů evropského e-governmentu

Pro evropský e-government je typický velmi rychlý vývoj problematiky, který v podstatě každý rok přináší nová témata k výzkumu, rozvoji a výměně zkušeností z praktického využití odvozených veřejnoprávních služeb. Aktuální situaci je možné monitorovat pomocí různých zdrojů, ať už to jsou oborové konference, odborná periodika¹⁰ či komunitní portál Evropské komise [ePractice.eu](http://epractice.eu).¹¹ Cílem této kapitoly je poskytnout stručnou charakteristiku hlavních myšlenkových proudů současného evropského e-governmentu.

⁸ Fáze mohou být obecně vymezeny např. takto: návrh – vývoj – testování – implementace – údržba – inovace – změna.

⁹ <<http://www.egov-conference.org/>>

¹⁰ Seznam dostupný na WWW: <<http://www.egov-conference.org/journals/>>.

¹¹ <<http://epractice.eu/>>

Emancipace e-participace

V současné době je patrné stále jasnější vymezení tzv. e-participace, která se postupně začíná projevovat jako samostatný obor, i když ze systematického hlediska bude zřejmě součástí e-governmentu i do budoucna. Hlavní příčinou je především celoevropsky rapidně vzrůstající aktivita nejrůznějších subjektů občanské veřejnosti (jednotlivci, sdružení, komunity apod.), které v rámci své činnosti navrhuji, vytvářejí a používají inovativní elektronické nástroje, které umožňují v podstatě komukoliv aktivní zapojení do rozhodovacích procesů veřejné správy. Zároveň existuje stále více veřejných institucí, státních správ i samospráv, které samy tyto nástroje aktivně nabízejí veřejnosti k využití. V tomto smyslu je e-participace v jistém slova smyslu jakýmsi dalším stupněm e-governmentu, protože právě ochota veřejných správ demokratických zemí tyto nástroje testovat a případně využívat je významným indikátorem jejich vyspělosti.¹² Hlavní současná témata evropské e-participace je možné charakterizovat v následujících bodech:

- nastavení rovnováhy mezi systémem zastupitelské demokracie a aktivní účastí občanů ve veřejných rozhodovacích procesech,
- využití sociálních médií k oboustranné kolaborativní komunikaci mezi veřejností a státní mocí,
- vizualizace velkého množství argumentů a názorů veřejnosti,
- pochopení a obhájení obecné prospěšnosti e-participace napříč veřejnou správou,
- analýza a transfer inovativních nástrojů e-participace,
- vývoj zcela nových technologií e-participace.

E-government

Jak už bylo uvedeno výše, oficiální politické trendy současného evropského e-governmentu jsou definovány v Akčním Plánu pro období 2011 – 2015, a to na základě rozsáhlé spolupráce Evropské komise s odbornou veřejností, národními vládami a uživateli služeb e-governmentu. Po analýze dostupných informačních zdrojů jsme zformulovali pro potřeby tohoto článku následující vlastní strukturu aktuálních společenských trendů v oblasti e-governmentu, které se snaží oficiální politický proud vhodně doplnit.

1. Vytváření teoretických základů e-governmentu

V současné době v Evropě neustále přibývá akademických oborů, vědeckých pracovišť a univerzit, které se zabývají e-governmentem, pro který je typická jeho interdisciplinární povaha. Charakteristické jsou poměrně úzce specializované jednotky (ústavy, instituty apod.), které jsou zastřešeny nějakým tradičním oborem. V posledních několika letech se stále více autorů věnuje vytváření a testování základních hypotéz „vědy o e-governmentu.“ Např. Rana a kol.¹³ se ve své studii zaměřili na analýzu různorodosti a rozptylu existujících teorií, modelů a teoretických konstruktů z celkem 435 oborových vědeckých článků, přičemž zjistili, že nejpoužívanější metodou výzkumu je sběr primárních dat, který je nejčastěji postaven na modelu Technology

¹² Za předpokladu, že mírou „vyspělosti“ veřejné správy rozumíme reálnou úroveň vzájemného vztahu s veřejnosti.

¹³ RANA, P. N., et kol. Diversity and Diffusion of Theories. Models and Theoretical Constructs in eGovernment Research. In JANSEN, M., et kol. *10th IFIP WG 8.5 International Conference EGOV 2011 Proceedings*. Heidelberg : Springer, 2011, p. 1 – 12.

Acceptance Model (TAM) . Z dalších aktuálně studovaných témat můžeme dále zmínit teoretické koncepty oborového benchmarkingu či predikci budoucnosti výzkumu role IKT v oblasti vytváření modelů politických a vládních systémů.¹⁴

2. Rostoucí význam sociálních médií a principu WEB 2.0

Dalším důležitým trendem je rostoucí význam nových sociálních on-line médií, jejichž rostoucí obliba vytváří zcela nové možnosti vzájemné komunikace veřejné správy a veřejnosti. Ukázalo se to zvláště v letošním roce, kdy rychlá kumulace občanských aktivit v prostředí sociálních sítí způsobila řetězový sled politických událostí vedoucí k tzv. Arabské revoluci 2.0.¹⁵ Aktuální výzkumné problémy zahrnují např.:

- nasazení existujících sociálních médií v rámci veřejné správy pro komunikaci a spolupráci s veřejností,
- využití existujících sociálních médií veřejnou správou pro interní komunikaci,
- mapování lokálních inovativních řešení a řízení jejich případného přenosu na globální úroveň,
- problematiku ideologických politických kampaní v prostředí blogosféry a jiných sociálních sítí,
- přínos sociálních médií k demokratizaci a kultivaci politického systému a veřejné správy,
- vytěžování sémantických znalostí z informací v sociálních sítích a jejich vizualizace apod.

3. Důraz na opakované využití informací veřejného sektoru a otevřený přístup

Dalším významným současným trendem je snaha o maximální přístupnost informací veřejného sektoru k nekomerčnímu i komerčnímu využití, a to za stejných podmínek pro každého. Naplnění tohoto cíle považovala Evropská unie za natolik důležité, že se v tomto případě rozhodla neponechat nic náhodě, a tak vznikla **Směrnice EK č. 2003/98/EC o opakovaném využití informací veřejného sektoru** (dále „Směrnice“)¹⁶. Zatímco jiné politické cíle e-governmentu jsou v členských státech naplňovány většinou na základě strategií, akčních plánů či doporučení, zde vznikla povinnost tento cíl naplnit legislativně, s hrozbou případných sankcí za jejich nesplnění.

Vzhledem ke své legislativní povaze se v členských zemích EU především podařil změnit přístup veřejné správy k poskytování svých informací a dat veřejnosti, kdy je dnes už spíše výjimečné, aby subjekt veřejné správy odmítl poskytnout své dokumenty ke komerčnímu využití. Aktuálním trendem je dnes spíše zajištění otevřeného a snadného přístupu k informacím, což se nyní ukazuje být jako problém, protože to není možné za současného stavu legislativně vynutit.

Evropská komise se tedy rozhodla Směrnicí v nejbližších letech novelizovat na základě vyhodnocení zkušeností s transpozicí aktuální verze a příslušných dopadů na situaci v oblasti opakovaného využití informací veřejného sektoru. Tento úkol byl

¹⁴ Např. projekt CROSSROAD, financovaný z FP7, více na WWW: <<http://crossroad.epu.ntua.gr/>>.

¹⁵ <http://zpravy.idnes.cz/toto-je-revoluce-2-0-v-cele-egyptskych-protestu-stanul-manazer-googlu-1i-w/zahranicni.aspx?c=A110210_134831_zahranicni_aha/>

¹⁶ Evropská společenství. *Směrnice EK č. 2003/98/EC o opakovaném využití informací veřejného sektoru* [online]. 2003 [cit. 2011-07-01]. Dostupný z WWW: <http://www.czechpsi.info/data/2003_98_EC_cesky_preklad.pdf/>.

pracovně pojmenován „**Digitální Agenda: přeměna informací veřejné správy ve zlato**“¹⁷ a je možné ho shrnout do následujících bodů:

- rozšířit účinnost směrnice na další veřejné instituce (knihovny, vědecké knihovny, muzea a archivy),
- významně omezit velikost poplatků za poskytnutí informací veřejného sektoru ke komerčnímu využití,
- nezávisle monitorovat skutečnou situaci aplikace pravidel opakovaného využití v členských státech,
- zajistit standard snadného přístupu pomocí katalogizace informací veřejného sektoru a jejich nabídky v otevřených formátech v kompletní podobě.

4. Architektura, bezpečnost a interoperabilita informačních systémů veřejné správy

Tento trend je specifický svou technologickou povahou a není divu, že v současné době je situace v oblasti architektury informačních systémů veřejné správy (dále „ISVS“) značně nepřehledná. Jednotlivé členské státy disponují odlišnými standardy pro vytváření ISVS, což problematizuje jejich vzájemné propojení a spolupráci. Navíc je tento segment trhu v obležení velkých technologických firem, které mají enormní zájem na tom, aby veřejná správa kupovala jejich hotová řešení, což je z hlediska filozofie otevřené a efektivní veřejné správy značně nevýhodné jak pro stát, tak pro občany.

Dalším často řešeným tématem je bezpečnost ISVS a ochrana obsažených informací, především pak osobních údajů, ovšem zde je možné konstatovat, že se jedná o lehce „přefouknutý“ problém, a to především ze strany evropské veřejnosti, která je v otázce ochrany svých osobních údajů obecně poněkud hysterická. Jestliže je dnešním trendem co největší informační otevřenost, v budoucím výhledu je pak pravděpodobné, že už zkrátka nebudou existovat žádné informace uložené v ISVS, které by bylo nutné chránit před jejich zneužitím, protože budou volně dostupné komukoliv a nebude tedy co zneužít. Mnohem závažnějším, ale mnohem méně na veřejnosti diskutovaným tématem je ochrana strategických státních informačních systémů před útoky nikoliv na jejich data, ale na jejich samotnou funkčnost. Úspěšný kybernetický útok, který by vyřadil z provozu energetické či telekomunikační sítě by mohl mít nedozírné následky a téměř se nedá co do významu srovnávat s únikem jakýchkoliv dat.

Pokračující integrace Evropy přináší otázku propojenosti a spolupráce národních ISVS, která zatím v podstatě nebyla žádným způsobem řešena a nyní se ukazuje jako značně složitá. Plně integrovanou Evropu bez integrovaných systémů ISVS si totiž téměř nelze představit, podobně jako tomu bylo u jednotné evropské měny Euro. U té ale došlo k systémovým nedostatkům při zavádění, především v minimální kontrole dodržování závazků nezbytných k jejímu udržení. Obdobný problém nastává u integrace ISVS evropských zemí, která prostě nebude funkční, pokud nebudou na 100 % dodržovány nastavené standardy a normy. Jedná se o další důležitý úkol, který Evropská unie musí v nejbližší době co nejlépe vyřešit, jeho povaha je ovšem značně politická a o vytváření jednotného evropského ISVS se budou ještě vést četné a vášnivé diskuse.

¹⁷ <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1524&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en/>>

5. Transformace a změny zažitého modelu veřejné správy vyvolané nástupem informačních technologií

Poslední z uvedených trendů je prakticky nejdůležitější a zároveň nejobtížnější systematicky řešitelný proto, že se jedná především o změnu zažitých tradic, myšlenkových proudů a obecnou povahu evropského člověka jako takového. Nenávratně končí éra evropského státu jako silového útvaru, který rozhoduje o osudu společnosti žijící na jeho území, k čemuž využívá loajalitu a poslušnost vhodných státních zaměstnanců, kteří jako kompenzaci společenského znemožnění požívají různá privilegia. Dnešním trendem je naopak rostoucí síla společnosti, která jediná rozhoduje o svých osudech, a také podobě a struktuře veřejné moci. To sebou samozřejmě přináší mnoho problémů a třecích ploch, protože evropská veřejná správa je komplexní a ohromný systém s nekonečným množstvím vzájemně si odporujících pravidel a výjimek, a tak je téměř nemožné ji transformovat podobným tempem, k jakému dochází u transformace společnosti. Nasazení informačních a komunikačních technologií ve veřejné správě je pro to samozřejmě nezbytné, ovšem ani zdaleka to nestačí. Je potřeba významná změna nastavení celého systému, s kterou souvisí i změna vykonavatelů veřejné správy, tedy úředníků, soudců a politiků. Jak taková změna bude vypadat, je v současnosti značně nejisté.

V rámci realizace již zmíněného projektu CROSSROAD byly definovány 4 základní scénáře¹⁸ tohoto vývoje:

- **Otevřená veřejná správa** – je charakterizována vysokou otevřeností a transparentností, s vysokou mírou inteligence politického prostředí za účasti většiny společnosti. Pomocí optimální aplikace e-governmentu a transformace veřejné správy dojde k vyřešení většiny společenských problémů dneška, státy se oddluží, ekonomika bude trvale růst a lidé se budou dožívat delšího věku, přičemž svůj život prožijí ve větší kvalitě a v inteligentnějším prostředí.
- **Leviatanská veřejná správa** – v důsledku celkové krize společnosti po roce 2010 dojde k návratu do před-evropské doby a rozpadu evropské otevřenosti a transparentnosti. Veřejné správy národních států budou uzavřené a ovládané privilegovanými a vysoce inteligentními osobami, které aplikují dokonalý a automatizovaný e-government, pomocí kterého budou snadno ovládat pasivní občany. Ti již nebudou reprezentováni svými individuálními osobnostmi, ale tzv. „digitálními stíny“, což budou státem automaticky vytvářené profily založené na souhrnu elektronické aktivity občana.
- **Zprivatizovaná veřejná správa** – dojde k opuštění zásad současné evropské integrace a z Evropy se stane uzavřená pevnost ovládaná soukromými korporacemi, které budou ovládat jednotlivé státy na základě legálně zaplacených voleb. Téměř veškerý veřejný sektor bude zprivatizován, včetně vzdělávání a zdravotnictví, což povede k technologické i ekonomické stabilizaci, ovšem zároveň dojde k silné segregaci ve společnosti (20 % extrémně bohatých a mocných, 80 % bez významu, vzdělání a finančních prostředků). Časté budou kybernetické války korporativních systémů a sítí, a také rostoucí občanské nepokoje, které povedou ze strany soukromých států k aplikaci genetických a etických úprav člověka, s cílem zajistit jeho trvale udržitelnou poslušnost a robotizaci.

¹⁸ <<http://crossroad.epu.ntua.gr/files/2010/06/CROSSROAD-D2.2-Visionary-Scenarios-v1.00.pdf/>>

- **Samočinná veřejná správa** – dojde k naprostému selhání a rozpadu tradiční veřejné správy, což vyvolá mnoho nepokojů a konfliktů. V reakci dojde k vytváření mnoha lokálních „občanských“ systémů, založených na moderních komunikačních technologiích, které umožní v podstatě automatickou veřejnou správu s vysokou transparentností, kdy každý občan bude přímým účastníkem své lokální vlády. Vzhledem k rozpadu tradičních států a státní moci budou mít občané největší osobní svobodu v dějinách. Lidská společnost bude mít mnoho vrstev, které se budou vzájemně prolínat. Dojde k vytvoření mnoha jakýchsi „klubových“ společenství a místních komunit, do kterých nebude mít přístup nikdo kromě jejich členů. Mír ovšem zřejmě nenastane, protože maximální osobní svoboda občanů bude vyvolávat velké množství konfliktů ve smyslu „svoboda jednotlivce končí tam, kde začíná svoboda druhého“.

Skutečná budoucnost evropské veřejné správy a aplikace informačních a komunikačních technologií bude zřejmě kombinace všech čtyř uvedených „krajních“ scénářů, ovšem bude záležet na mnoha neovlivnitelných vnějších vlivech, kdy pravděpodobnost naplnění scénáře privatizované veřejné správy může být značně zvýšena např. epidemií neznámého smrtícího viru apod.

Závěr

Hlavním cílem tohoto článku bylo stručně nastínit současnou situaci v oblasti trendů evropského e-governmentu a přiblížit celé téma české odborné veřejnosti, vzhledem k značnému nedostatku původních českých studií o tématu. Ukazuje se, že celá problematika je velice rozsáhlá a je obtížné ji systematicky uchopit, protože se v ní prolínají zájmy politické, společenské, technologické i komerční. Informační technologie v oblasti veřejné správy zapříčinily velké množství jednotlivých změn, které si již v blízké budoucnosti vyžádají **komplexní transformaci celého tradičního evropského pojetí systému veřejné moci**. Důležitým zjištěním je soulad cílů evropské informační politiky s názory a aktivitami odborné veřejnosti jednotlivých členských států. Ovšem nejvýznamnějším úkolem nyní zůstává úspěšná implementace obecných modelů a postupů v prostředí odlišných politických kultur členských zemí, která se neobejde bez aktivní podpory jednotlivých článků veřejného rozhodovacího procesu.

Nezbytným předpokladem pro úspěšnou transformaci je pak především dostatečný **důraz na odbornost a politickou nezaujatost**, protože aplikace e-governmentu neznamená nic jiného, než výrazný posun výkonu politické moci směrem k veřejnosti a vědecko-technologickému pojetí reality. Evropská společnost se v současné době bezpochyby nachází na křižovatce dějin, kde se rozhoduje o jejím dalším vývoji. Neuvěřitelně dynamický proces změny chápání veřejné moci a správy věcí veřejných, které způsobil nástup informačních technologií, má mimořádný význam pro budoucnost nejen evropské, ale celosvětové společnosti. Nyní bude záležet především na způsobu, jakým evropská veřejná správa, politická moc a celá společnost využije příležitosti, které informační technologie obecně nabízejí. Existují v podstatě dva základní scénáře. První možností je, že se lidstvo jako celek projeví inteligentně a pomocí v současné době nastartovaných změn se mu podaří vypořádat s následky všech hrubých chyb, kterých se obecně v historii veřejná a politická moc dopustila, což by mohla být cesta k reálně udržitelnému rozvoji evropské, potažmo celosvětové civilizace. Druhou, ovšem dnes

zhruba stejně pravděpodobnou, možností je, že se nepodaří transformovat „staré“ v „nové“, a to především díky možnému informačnímu deficitu společnosti jako celku, která pak jednoduše tento velmi náročný úkol nedokáže naplnit. Je tedy do budoucna třeba napnout všechny síly k rozvoji vzdělané informační společnosti, která jediná může v nejisté budoucnosti evropské společnosti obstát se ctí.

Použité zdroje:

- CROSSROAD consortium. *Visionary Scenarios Design – Envisioning Digital Europe 2030* [online]. 2010 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <<http://crossroad.epu.ntua.gr/files/2010/06/CROSSROAD-D2.2-Visionary-Scenarios-v1.00.pdf/>>.
- EGOV Community. *EGOV Community webportal* [online]. 2011 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.egov-conference.org/>>.
- eGovernment Ministerial Conference. *Ministerial declaration Approved by unanimity 29-11-01* [online]. Brussels, 2003 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovement/docs/ministerial_dec/ministerial_declaration_2001.pdf/>.
- eGovernment Ministerial Conference. *Ministerial declaration on eGovernment* [online]. Malmö, 2009 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovement/events/past/malmo_2009/press/ministerial-declaration-on-egovement.pdf/>.
- European Commission. *ePractice.eu* [online]. c2009-2010 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <<http://epractice.eu/>>.
- European Commission. *Digital Agenda: Turning government data into gold* [online]. Tisková zpráva. Brussels, 2011 [cit. 2011-20-20]. Dostupný z WWW: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1524&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en/>>.
- Evropská společenství. Lisabonská strategie [online]. 2000 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.com/future-eu/lisbon-agenda/article-117510/>>.
- Evropská společenství. *Směrnice EK č. 2003/98/EC o opakovaném využití informací veřejného sektoru* [online]. 2003 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <http://www.czechpsi.info/data/2003_98_EC_cesky_preklad.pdf/>.
- Evropská společenství. *The European eGovernment Action Plan 2011-2015* [online]. Brussels, 2010 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovement/action_plan_2011_2015/docs/action_plan_en_act_part1_v2.pdf/>.
- JANSENN, M., et kol. *Electronic Government. 10th IFIP WG 8.5 International Conference EGOV 2011 Proceedings*. Heidelberg : Springer, 2011. 466 s. ISBN 978-3-642-22877-3.
- JANSENN, M., et kol. *Electronic Government and Electronic Participation. Joint Proceedings of Ongoing Research and Project of IFIP EGOV and ePart 2011*. Linz : Trauner Druck, 2011. 496 s. ISBN 978-3-85499-515-9.
- RANA, P. N., et kol. Diversity and Diffusion of Theories. Models and Theoretical Constructs in eGovernment Research. In JANSENN, M., et kol. *Electronic Government. 10th IFIP WG 8.5 International Conference EGOV 2011 Proceedings*. Heidelberg : Springer, 2011, p. 1 – 12.
- TAMBOURIS, E. – MACINTOSH, A. – DE BRUIJN, Hans. *Electronic Participation. 10th IFIP WG 8.5 International Conference EGOV 2011 Proceedings*. Heidelberg : Springer, 2011. 313 s. ISBN 978-3-642-23332-6.
- TOFFLER, Alvin. *The third wave*. London : Pan Books, 1981. 543 s. ISBN 0-330-26337-4.
- HÁJEK, Adam. *Toto je revoluce 2.0! V čele egyptských protestů stanul manažer Googlu* [online]. 2011 [cit. 2011-12-20]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/toto-je-revoluce-2-0-v-cele-egyptskych-protestu-stanul-manazer-googlu-1iw-/zahranicni.aspx?c=A110210_134831_zahranicni_aha/>.
- ⁱ E-participací rozumíme společnou oblast výzkumu a praktického použití elektronických nástrojů, které umožňují zapojit veřejnost do rozhodovacích procesů veřejné správy.
- ⁱⁱ Tuto modifikaci předchozího, široce aplikovaného modelu Theory of Reasoned Actions (TRA), vyvinul F. D. Davis v roce 1986 pro potřeby výzkumu vztahu člověka k informačním technologiím v sociální psychologii. Používá úmysl jako závislou proměnnou.